

ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ ДО РОБОТИ В СІЛЬСЬКІЙ ШКОЛІ

УДК 371.134+159.955

Валентина Бойченко

ТЕХНОЛОГІЧНІСТЬ ТА ІННОВАЦІЙНІСТЬ СУЧАСНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

На основі аналізу наукових джерел у статті розглядаються важливі аспекти сучасного етапу розвитку вищої педагогічної освіти, розкривається зміст і даються такі характеристики професійного педагогічного мислення майбутніх учителів як технологічність та інноваційність, без чого неможливий технічний, економічний, соціальний прогрес; обґрунтовано ефективні методи навчання щодо формування вказаних аспектів педагогічного мислення майбутніх учителів.

Ключові слова: педагогічне мислення, технологічне мислення, інноваційне мислення, інновація, педагогічна інновація, майбутні вчителі.

На основе анализа научных источников в статье рассматриваются важные аспекты современного этапа развития высшего педагогического образования, раскрывается содержание и подаются такие характеристики профессионального педагогического мышления будущих учителей как технологичность и инновационность, без чего невозможен технический, экономический, социальный прогресс; обоснованно эффективные методы обучения по формированию указанных аспектов педагогического мышления будущих учителей.

Ключевые слова: педагогическое мышление, технологическое мышление, инновационное мышление, инновация, педагогическая инновация, будущие учителя.

Based on the analysis of scientific sources in the article the important aspects of the current stage of development of higher teacher education, reveals the content and given the following characteristics of professional pedagogical thinking of future teachers as adaptability and innovation, which is indispensable to the technical, economic and social progress; reasonably effective methods training in the formation of these aspects of pedagogical thinking of future teachers. It was determined that the success of educational activities is largely guaranteed formed a professional teacher pedagogical thinking, in particular, its technological aspect of thinking as a set of sequential actions to display conscious processes of pedagogical design. Think technology - is the ability to consciously control his actions in solving any problem situation; the ability to visualize all complex phenomena observed in the professional pedagogical activity as a system; have the latest effective teaching techniques.

Key words: *pedagogical thinking, technological thinking, innovative thinking, innovation, pedagogical innovation, future teachers.*

У епоху глобальних перетворень і блискавичних змін, які несе інформаційне суспільство, актуалізується проблема кадрового забезпечення як у соціально-економічній, так і в культурно-освітній сферах. Питання підготовки кадрів на тепер та на майбутнє знаходиться у прямо пропорційній залежності із рівнем розвитку суспільства та добробуту держави. Чим вищий рівень якості освіти – тим вища якість життя суспільства; чим більше можливостей для розвитку науки – тим більше шансів у такої держави на успіх і процвітання.

Слушність такої думки доводить психологічна концепція підготовки фахівця високої кваліфікації, суть якої полягає в тому, що найважливішою цінністю фахівця, яка характеризує вершину досконалості суб'єкта як творчої особистості, є професіоналізм. За тим, якою є культура професіоналізму в усіх сферах життя суспільства можна судити на якому рівні цивілізованості та суспільно-економічного прогресу воно перебуває [8, с. 272–273].

Тому відповідь на запитання якою має бути сучасна освіта для забезпечення розвитку професіоналізму знаходиться у фокусі уваги і вчених-педагогів, і вчителів-практиків, і широкої громадськості. Сьогодні в Україні надзвичайно активно обговорюється проблема модернізації освіти. Метою вищої освіти має бути формування кваліфікованого кадрового потенціалу для задоволення потреб суспільства, ринку праці і держави шляхом створення умов для набуття знань, умінь, навичок і фахових компетентностей у сфері професійної діяльності особистості.

Визначальною складовою фахової компетентності майбутнього вчителя є його професійне педагогічне мислення. Виділяючи психологічний зміст професійного мислення Тарасова О. В. вказує на таку особливість як пряма залежність рівня професіоналізму від розвитку професійного мислення. Автор підкреслює, що специфіка професійного мислення залежить від своєрідності задач, що розв'язуються різними фахівцями, разом з тим, якість професійної діяльності чи рівень професіоналізму залежить від розвиненості професійного мислення [7].

Отже, проблема підвищення якості професійної діяльності майбутніх учителів залежить великою мірою від рівня розвитку їхнього педагогічного мислення.

Педагогічне мислення майбутнього вчителя розглядаємо як інтегративну характеристику, що базується на ґрунтовних знаннях щодо особливостей педагогічної діяльності, забезпечує узагальнене й опосередковане відображення професійної реальності, адекватне висунення і вирішення професійних задач. Його структура включає пізнавальний, мотиваційно-ціннісний, операційний і рефлексивний компоненти.

Також визначає психологічні особливості розвитку професійного

мислення у майбутніх вчителів Л. Р. Джелілова. Вона виділяє компоненти професійного мислення вчителів початкової школи: мотиваційний (професійна спрямованість особистості, ставлення до діяльності, прагнення досягти успіху в діяльності); змістово-операційний (загальноінтелектуальний рівень розвитку особистості, системність, обсяг професійних знань, ступінь розвиненості загальнонавчальних і професійних умінь); рефлексивно-самооцінювальний компонент (усвідомленість здійснюваної діяльності, самооцінка, усвідомлення особистісної відповідальності за результати навчання) [1].

Зважаючи на важливість розвиненого педагогічного мислення для професійного становлення майбутнього вчителя, формуванні його професіоналізму, виникає потреба у відповідній підготовці студентів педагогічних вищих навчальних закладів.

У час інтенсивного розвитку технологій сучасне педагогічне професійне мислення майбутнього вчителя повинно бути технологічним. Зазвичай технологічне мислення виокремлюють як особливий вид технічного мислення (Б. І. Безпалько, С. М. Василевський, Н. П. Єрастов, Т. В. Кудрявцев, М. Ф. Масленніков, В. А. Моляко та ін.).

Мета статті – на основі аналізу наукових джерел розкрити зміст і схарактеризувати такі ознаки професійного педагогічного мислення майбутніх учителів як технологічність та інноваційність, обґрунтувати ефективні методи навчання щодо формування вказаних аспектів педагогічного мислення майбутніх учителів.

Професійне технічне мислення розглядають як сукупність послідовних мисленневих дій, спрямованих на відображення у свідомості людини технічних процесів і об'єктів, принципів їх будови та використання технічних понять і образів [7].

Взявши за основу описане вище, визначаємо технологічне мислення майбутнього педагога як сукупність послідовних мисленневих дій, спрямованих на відображення у свідомості процесів педагогічного проектування, принципів організації та проведення навчального процесу, що гарантує успіх педагогічної діяльності. Технологічний підхід передбачає формування такого інтелектуального уміння як системний спосіб мислення.

Мислити технологічно – це вміння усвідомлено керувати своїми діями у вирішенні будь-якої проблемної ситуації; уміння чітко уявляти собі весь комплекс явищ, які спостерігаються у процесі професійної педагогічної діяльності як системи; володіти новітніми ефективними педагогічними технологіями. Специфіка технологічного мислення потребує відповідного підходу до формування цього інтелектуального вміння.

Формування технологічного мислення майбутніх учителів є важливим аспектом розвитку їхньої професійної свідомості. Цей процес може здійснюватися як під час аудиторної, так і в позааудиторній роботі зі студентами, майбутніми учителями. Технологічне мислення розвивається,

насамперед, у тренінгових формах роботи зі студентами під час практичних занять, на спеціальних науково-практичних семінарах тощо. Використання тренінгу для формування навичок технологічного мислення обумовлюється тим, що це організаційна форма навчально-виховного процесу, яка, спираючись на досвід і знання її учасників, забезпечує ефективне використання різних педагогічних методів за рахунок створення позитивної емоційної атмосфери та спрямовується на отримання сформованих навичок і життєвих компетенцій [5, с. 456].

Під час проведення тренінгу у студентів є можливість вчитися, здобувати навички виконуючи практичні дії, також здійснюється засвоєння чіткої поетапності дій, їх алгоритмічність при засвоєнні наприклад: інтерактивних технологій, технології проектного навчання, технології «Розвитку критичного мислення», методу Кейс-стаді (case-study) та ін.

Отже, можемо зробити висновок, що проблема підвищення якості професійної діяльності майбутніх учителів, їхнього професіоналізму великою мірою залежить від сформованості педагогічного мислення. Важливим аспектом розвитку сучасного професійного педагогічного мислення є його технологічність як процес вирішення задач з програмування, проектування, конструювання, моделювання, спрямованих на упорядкування педагогічного середовища, яким буде для майбутнього вчителя його професійна діяльність.

У педагогічному середовищі України та в суспільстві в цілому широко обговорюється проект нового базового Закону «Про освіту», ведеться активна дискусія навколо освітньої реформи: якою вона має бути сьогодні. Безумовно і очевидно є що вдосконалювати і реформувати в цій сфері, адже останнім часом відбувається стрімкий розвиток суспільних процесів, що вимагає «революційних» змін.

Прискорення, з яким рухається сучасне суспільство (від індустріального до інформаційного – і далі? ...) висуває на перше місце потребу в якісній освіті. Освіта є запорукою і локомотивом успішного розвитку держави. Його завдання полягає в тому, щоб підготувати людину до життя, до діяльності, яка його чекає в майбутньому.

Але для суспільного продуктивного поступу необхідне постійне оновлення, що, власне, і виокремлює як особливий феномен концепт інновації, її актуальність зумовлена прогресом, постійним рухом до нового у різних сферах життя [4].

Оскільки світ вступив у «інноваційний тип прогресу», що характеризується стрімкістю змін, виникає потреба в підготовці нової людини з інноваційним мисленням, що вміє генерувати інноваційні ідеї. Підготувати вчителя здатного їх сприймати і генерувати; вчителя, для якого інноваційність є якісною характеристикою його професійного мислення, світогляду – завдання, яке має вирішувати вища школа. За таких умов головними завданнями навчального процесу визначають: навчити вчитися, використовувати інформацію на практиці, викладати знання, які

діють. Навчання має бути максимально наближеним до здібностей людини.

Досить велику кількість досліджень присвячено проблемі розвитку інноваційних процесів в освіті, серед авторів: (В. Г. Кремень, І. А. Зязюн, В. І. Загвязінській, Н. В. Кларін, В. Я. Ляудіс, А. М. Моїсеєв, І. П. Підласий, Л. С. Подимова, С. Д. Поляков, А. І. Пригожин, Ю. П. Саламатов, В. А. Сластенін, С. А. Сисоєва, П. І. Щедровицький, А. В. Хуторський та ін.).

Потреба в інноваційному мисленні викликана глобалізаційними процесами розвитку цивілізації. На підтвердження цієї думки В. Г. Кремень пише про нову якість суспільства, в якому ми живемо і акцентує на творчому характері інновацій. У результаті динамічних трансформацій сучасної цивілізації, на відміну від попереднього, індустріального етапу, найважливішою рисою сучасності є незворотні зміни в характері людської діяльності, її перехід з трудової в творчу. Специфікою творчості є її самодостатність, домінування, прагнення до саморозвитку особистості. Оскільки творчість – це завжди створення нового, від якого залежить прогрес суспільства, то інноваційний розвиток, інновація – творчий процес [4].

Перспективи подальшого суспільного розвитку – це інше буття, яке змушує кардинально переорієнтувати діяльність і мислення, і педагогічне мислення в тому числі.

В умовах, коли інформація стає основним ресурсом, ми повинні усвідомити, що зміна культури, людини, цінностей, мислення неминуча. Чим далі, тим більше людство відходить від традиційних парадигм мислення і виробляє нові традиції, звички, форми спілкування тощо. Власне, це і є однією з головних причин потреби в інноваціях [4].

Тому характерною якістю сучасного педагогічного мислення є інноваційність як здатність до оновлення, відкритість новому (в широкому значенні) і здатність до генерації ідей, до висунення оригінальних рішень педагогічних ситуацій, професійних завдань (у вузькому значенні).

Саламатов Д. Ю. розкриваючи «Теорію рішення винахідницьких задач» дає характеристику інноваційного мислення, зазначає його діалектичність, логічність, системність, уяву. «Діалектичність – це заперечення традиційної логіки: інноваційне мислення не може бути засноване на традиційній логіці; нове не виводиться із старого знання; шляхом логічних перетворень можна отримати лише видозміну (комбінацію) відомого. Це конструкторське мислення, тобто пряме використання знань і навичок для їхнього призначення» [6].

Далі дає відповідь на запитання: Що таке інновація? Вказує, що інновація – це завжди «стрибок», надбавка нового знання.

Аналізуючи роботу мислення, зазначимо, що людська думка народжує стрибок знання шляхом подолання несподіваної перешкоди (проблеми, яку потрібно вирішити). Ця перешкода (проблема) не долається легко, часто вона здається такою, що не має прийняттого вирішення.

Завжди така перешкода є протиріччям. Д.Ю. Саламатов пояснює чому мозок безсилий перед протиріччям, тому що він не вміє вирішувати протиріччя..., еволюція не дала людині здатність долати протиріччя якимось природним способом мислення. У нас немає природних навичок вирішення суперечливих ситуацій, тому навичка вирішення протиріччя не утворюється [6].

Отже, проблемна ситуація для вчителя завжди є новою, вона потребує кожного разу нового способу вирішення, і по цій причині навичка не закріплюється в мозку. Інновація виникає у розв'язанні протиріччя. Тому для вирішення педагогічних проблем та розв'язання задач, що виникають перед учителем дуже важливою є така якість професійного педагогічного мислення як інноваційність. Розвиток цієї якості педагогічного мислення формується у процесі професійної підготовки через систему спеціально дібраних проблемних завдань, вправ та у процесі практичної професійної діяльності. Ефективними є вправи-тренування на розв'язування проблемних ситуацій і педагогічних задач. Цікавими та корисними для майбутніх педагогів є завдання придумати найнеймовірніший розв'язок задачі, завдання добору стратегій вирішення та їх аналізу тощо.

Кремень В. Г. зазначає, що інновація – це не тільки нововведення але й здатність до нового мислення, до переосмислення існуючих теорій, сталих істин, правил та норм поведінки в науці, освіті, виробництві, політиці, культурі тощо. Ніяке нововведення не відбувається, якщо мислення саме не буде інноваційним [4].

Саме вчитель з інноваційним типом професійного мислення може осмислити ті проблеми та суперечності, які породжує сучасний етап розвитку освіти. Для формування такого типу мислення ефективними можуть бути інноваційні способи, форми, методи, технології навчання майбутніх учителів.

На специфічні особливості інноваційного навчання вказує О.А. Дубасенюк, якими є його відкритість майбутньому, здатність до передбачення на основі постійної переоцінки цінностей, налаштованість на конструктивні дії в оновлюваних ситуаціях [3].

Педагогічна інновація – нововведення в педагогічну діяльність, зміни у змісті та технології навчання і виховання, мають на меті підвищення їх ефективності [2, с. 18; 12]. Таким чином, інноваційний процес полягає у формуванні та розвитку змісту та організації нового. Інновація – це цілеспрямована зміна, що вносить в освітнє середовище нові стабільні елементи та викликають перехід системи з одного стану в інший [2, с. 22–23].

Діяльність, яка забезпечує перетворення ідей у нововведення і формує систему управління цим процесом може бути визначена як інноваційна діяльність [3].

Отже, успіх педагогічної діяльності великою мірою гарантує

сформоване професійне педагогічне мислення учителя, зокрема, його технологічний аспект як сукупність послідовних мисленнєвих дій, спрямованих на відображення у свідомості процесів педагогічного проектування. Мислити технологічно – це вміння усвідомлено керувати своїми діями у вирішенні будь-якої проблемної ситуації; уміння чітко уявляти собі весь комплекс явищ, які спостерігаються у процесі професійної педагогічної діяльності як системи; володіти новітніми ефективними педагогічними технологіями. Для вирішення педагогічних проблем та розв'язання задач, що виникають перед учителем дуже важливою є така якість професійного педагогічного мислення як інноваційність. Саме вчитель з інноваційним типом професійного мислення може осмислити ті проблеми та суперечності, які породжує сучасний етап розвитку освіти. Для формування такого типу мислення ефективними можуть бути інноваційні способи, форми, методи, технології навчання майбутніх учителів.

Перспективи подальших досліджень полягають у характеристиці принципів формування педагогічного мислення майбутніх учителів у процесі їхньої професійної підготовки в умовах вищого педагогічного навчального закладу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Джелілова Л. Р. Психологічні особливості розвитку професійного мислення у майбутніх вчителів початкової школи: Автореферат дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук: спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / Л. Р. Джелілова. – Одеса, 2008. – 19с.
  2. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології / І.М. Дичківська // підручник. 2-ге вид., допов. Київ, Академвидав. – 2012. – 352 с.
  3. Дубасенюк О. А. Інновації в сучасній освіті // Інновації в освіті: інтеграція науки і практики: збірник науково-методичних праць / за заг. ред. О.А. Дубасенюк. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – С. 12–28.
  4. Кремень В. Г. Інноваційність як вимога часу. / В. Г. Кремень [електронний ресурс] <http://znannya.org.ua/index.php/novini-znannya/nauka-i-suspilstvo/56-filosofiya/286-innovatsijnist-yak-vimoga-chasu>
  5. Педагогіка вищої школи: Навч. посіб. / З. Н. Курлянд, Р. І. Хмелюк, А.В. Семенова та ін.; За ред. З. Н. Курлянд. – 3-тє вид., – К. : Знання, 2007. – 495 с.
  6. Саламатов Д.Ю. Основы инновационного мышления / Д. Ю. Саламатов [електронний ресурс] <http://rus.triz-guide.com/assets/files/DY.pdf>
  7. Тарасова О.В. Психологічний зміст професійного мислення особистості / О. В. Тарасова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/10_NPE_2011/Psihologia/7_82766.doc.htm
  8. Щербан Т. Д. Психологія навчального спілкування / Т. Д. Щербан: Монографія. – К. : Міленіум, 2004. – 346 с.
-